

Warszawa, 21.06.2025 r.

dr hab. Maciej Raś, prof. ucz.

Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych

Uniwersytet Warszawski

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. Jacka Kiery

***nt. Wojna informacyjna w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej
wobec Polski w latach 2010-2022,***

Katowice 2025, ss. 532.

1. Zasadność wyboru obszaru badawczego i tytułu pracy

Wybór obszaru badawczego i tytułu rozprawy zasługuje na pełną akceptację. Zagadnienia wojny informacyjnej i polityki Federacji Rosyjskiej wobec Polski są niezwykle ważnymi tematami badawczymi tak pod względem teoretycznym, jak i praktycznym w zakresie analizy stosunków międzynarodowych. W tym kontekście istotne stało się zidentyfikowanie przez Doktoranta powiązań między działaniami wpisującymi się w ramy wojny informacyjnej a polityką zagraniczną Rosji, zwłaszcza zakresu i charakteru użycia przez to mocarstwo broni informacyjnej przeciw Polsce w okresie, który obejmuje recenzowane dzieło. Przyjęte cezury czasowe, wyjaśnione skrupulatnie i trafnie przez Autora (s. 138-140), są zrozumiałe i nie budzą zastrzeżeń.

W związku z powyższym uznać należy, że tematyka pracy w pełni zasługiwała na opracowanie dla celów zarówno poznawczych, jak i diagnostycznych. Ponadto, znajomość poczynionych przez Doktoranta ustaleń stać się może podstawą formułowania prognoz i wariantowych rozwiązań odnoszących się do polityki bezpieczeństwa Polski, zwłaszcza wyzwaniom związanych z szeroko rozumianym bezpieczeństwem informacyjnym (informacyjno-

technologicznym i informacyjno-propagandowym) oraz przeciwdziałaniem wrogim działaniom w domenie kognitywnej i w obszarze infrastruktury cybernetycznej. Przedstawione rezultaty badań powinny zostać również wzięte pod uwagę przez badaczy i ekspertów zajmujących się polityką zagraniczną Federacji Rosyjskiej. Stwierdzić więc można, że recenzowana praca doktorska znacząco uzupełnia dorobek związany ze studiami nad stosunkami międzynarodowymi i bezpieczeństwem informacyjnym.

2. Cel badawczy i metody badawcze

Problem badawczy skoncentrowany został na zagadnieniach dotyczących wojny informacyjnej jako instrumentu polityki zagranicznej realizowanej przez Federację Rosyjską wobec Polski od 2010 roku do 2022 roku. W badaniach, co sam zadeklarował, Autor zmierzał do odpowiedzi na pytanie, czy działania podejmowane w cyberprzestrzeni wobec Polski przez Kreml mogą zostać uznane za środek polityki zagranicznej, realizujący interesy narodowe Rosji.

Cele badań zostały w rozprawie czytelnie zakreszone i zrealizowane w praktyce (s. 134-136). Głównym celem badawczym stało się określenie uwarunkowań, charakteru oraz implikacji wojny informacyjnej prowadzonej przez Rosję wobec Polski w latach 2010-2022. Kandydat postawił także szczegółowe cele badawcze:

- przedstawienie stanu badań w zakresie pojęcia wojny informacyjnej jako instrumentu polityki zagranicznej oraz definicji wojny informacyjnej, jej cech, uwarunkowań oraz celów w odniesieniu zarówno do oddziaływania informacyjnego na odbiorcę przekazu medialnego, jak i cyberataków w cyberprzestrzeni;
- omówienie uwarunkowań wykorzystania wojny informacyjnej jako instrumentu polityki zagranicznej Rosji;
- określenie uwarunkowań i celów rosyjskiej polityki zagranicznej Rosji wobec Polski w latach 2010-2022 oraz zidentyfikowanie i omówienie głównych kwestii spornych występujących w stosunkach polsko-rosyjskich w ramach których Rosja prowadzi wojnę informacyjną wobec Polski;

- określenie podatności Polski w cyberprzestrzeni na prowadzoną przez Rosję wojnę informacyjną, jak również potencjału państwa polskiego w zakresie zapewnienia cyberbezpieczeństwa oraz wykrywania i zwalczania cyberataków, a także wskazanie ich głównych celów, korelacji z polityką zagraniczną Rosji oraz scharakteryzowanie narzędzi i technik wykorzystywanych przez Federację Rosyjską do prowadzenia operacji w cyberprzestrzeni wobec Polski, jak również wskazanie ich najważniejszych implikacji;
- zidentyfikowanie głównych kanałów oddziaływania propagandowego, które są wykorzystywane w Internecie przez Rosję wobec Polski, określenie technik propagandowych, które są w tym zakresie stosowane, zestawienie ich z kwestiami spornymi występującymi w stosunkach polsko-rosyjskich oraz ukazanie najważniejszych implikacji z tym związanych.

Sformułowane przez Doktoranta hipotezy badawcze są zasadniczo poprawne (s. 16 oraz 136-138). Hipoteza główna rozprawy doktorskiej zawiera się w stwierdzeniu: „wojna informacyjna jako instrument polityki zagranicznej prowadzonej przez Federację Rosyjską stale zyskuje na znaczeniu, co należy odnieść również do stosunków polsko-rosyjskich”. Stwierdzenie to uznać można za poprawnie sformułowane i prawdziwe, zwłaszcza w kontekście zaprezentowanych w dalszej części pracy ustaleń badawczych. Podobnie, jak towarzyszące powyższemu stwierdzenia uzupełniające, poprzez które Autor podkreślił, że „Rosja w ramach prowadzonej wojny informacyjnej wobec Polski wykorzystuje techniki i narzędzia propagandowe, które służą oddziaływaniu informacyjnemu na odbiorcę”, a „wojna informacyjna Federacji Rosyjskiej wobec Polski przejawia się również przeprowadzaniem ataków w cyberprzestrzeni wobec Polski”, przy czym obie sfery są komplementarne wobec siebie. Doktorant właściwie zdiagnozował cele użycia przez Rosję broni informacyjnej wobec Polski jako „osłabianie struktur wewnątrzpaństwowych, pogłębianie podziałów społecznych, marginalizowanie pozycji Polski na arenie międzynarodowej, kreowanie jej negatywnego wizerunku na arenie międzynarodowej, a przede wszystkim realizowanie własnych interesów”.

Pewne zastrzeżenia budzi za to jednoznacznie brzmiące stwierdzenie, że działania informacyjno-propagandowe „podejmowane są za pośrednictwem rosyjskich portali informacyjnych”. Zostało to, co prawda, nieco złagodzone w jednej z hipotez szczegółowych (patrz: poniżej), niemniej jednak budzi wątpliwość. Portale informacyjne, w tym poddane przez Autora dogłębnej analizie „Sputnik News International” oraz portal internetowy agencji informacyjnej TASS, stanowią istotny instrument oddziaływań informacyjno-propagandowych Kremla (można nawet założyć, że najważniejszy, choć w kontekście działań wymierzonych w Polskę w grę wchodzi przede wszystkim portale polskojęzyczne), jednak nie jedyny.

Podkreśla to zresztą sam Autor, przywołując (patrz np.: s. 208) inne instrumenty oddziaływania informacyjno-propagandowego Federacji Rosyjskiej, jak różnego rodzaju organizacje społeczne i polityczne, lokalne media, czy przedstawiciele środowisk opiniotwórczych w postaci ekspertów, dziennikarzy, naukowców etc., pełniących funkcję świadomej bądź nie agentury wpływu. Listę tę należy oczywiście uzupełnić o media społecznościowe, „zasilane” treściami m.in. przez „farmy trolli” (o czym również pisze Doktorant w recenzowanej pracy), a także operacje pod „fałszywą flagą” (upodabnianie danego kanału komunikacji do zazwyczaj cieszącego się uznaniem źródła medialnego) i użycie techniki „deepfake” (wygenerowane lub zmanipulowane przez sztuczną inteligencję obrazy, treści dźwiękowe lub treści wideo). Nie bez znaczenia pozostają ponadto oddziaływania o charakterze pośrednim poprzez wypowiedzi przedstawicieli władz rosyjskich przywoływane następnie przez środki masowego przekazu i internautów – kanały komunikacji nie związane z Rosją, a nawet Kremlowi niechętnę, które informują, ale jednocześnie upowszechniają narrację Kremla i wywołują zakładane przez autorów przekazu reakcje (np. strach). Niektóre z nich uzyskują bardzo duże „zasięgi”, dzięki kontrowersyjnym, a nawet bulwersującym treściom – wystarczy choćby przywołać często cytowane i powielane wypowiedzi Dmitrija Miedwiediewa, Marii Zacharowej, czy samego Władimira Putina.

Ponadto, Doktorant przyjął szczegółowe hipotezy badawcze, pozostające w ścisłym związku z hipotezą główną oraz treścią pracy i nie budzące zastrzeżeń:

- rewolucja informatyczna oraz przemiany technologiczne spowodowały, że wojna informacyjna może być wykorzystywana przez państwa na niespotykaną dotąd skalę globalną, a jej celem jest realizacja własnych interesów na arenie międzynarodowej;
- Rosja zaadaptowała się do przemian technologicznych związanych z postępującą rewolucją informatyczną, które wykorzystuje do prowadzenia wojny informacyjnej, rozwijając odpowiednią infrastrukturę, przy czym postrzeganie informacji jako broni jest głęboko zakorzenione w rosyjskiej kulturze strategicznej;
- w ramach stosunków polsko-rosyjskich można wyróżnić główne kwestie sporne, na podstawie których Rosja prowadziła wojnę informacyjną wobec Polski: politykę historyczną, dywersyfikację źródeł energii, polityka bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej, politykę bezpieczeństwa NATO, katastrofę samolotu rządowego w Smoleńsku, aneksję Półwyspu Krymskiego i wojnę w Ukrainie oraz program Partnerstwa Wschodniego;

- Rosja posiada zasoby i zdolności, które wykorzystywała do przeprowadzania ataków w cyberprzestrzeni wobec Polski na sektor publiczny i prywatny;
- Federacja Rosyjska prowadziła przeciw Polsce wojnę informacyjną, wykorzystującą między innymi portal informacyjny „Sputnik News International” oraz portal internetowy agencji informacyjnej TASS, a narracja publikowanych przez nie treści była zbieżna z celami rosyjskiej polityki zagranicznej wobec Polski oraz odwoływała się do kwestii spornych w stosunkach bilateralnych.

Powyższe założenia zostały poddane rzetelnej weryfikacji w pracy. Doktorant skorzystał przy tym przede wszystkim z analizy treści, co szczegółowo opisał i umotywował (s. 143 i nast.). Na uwagę i docenienie zasługuje, rzetelnie przeprowadzona analiza odnoszących się do Polski artykułów zaczerpniętych z portali internetowych „Sputnik News International” oraz TASS, której rezultaty zaprezentowano w logiczny i przejrzysty sposób.

3. Struktura i treść rozprawy

Recenzowane dzieło składa się z siedmiu rozdziałów opatrzonych wstępem, zakończeniem, podsumowaniem w języku angielskim, bibliografią oraz spisem tytułów wspomnianych powyżej artykułów z portali internetowych „Sputnik News International” oraz TASS. Struktura rozprawy doktorskiej ma charakter problemowy.

We Wstępie Doktorant czytelnie przedstawił główne założenia pracy, w tym przedmiot badań oraz – syntetycznie – ich podstawy teoretyczno-metodologiczne, stan badań odnoszących się do poszczególnych wątków dzieła, strukturę pracy oraz – skrótowo – wykorzystaną bazę źródłową.

Rozdział 1. recenzowanej pracy Autor poświęcił pojęciu polityki zagranicznej, jej uwarunkowaniom wewnętrznym i zewnętrznym oraz obiektywnym i subiektywnym, jak również definicji interesu narodowego i celów polityki zagranicznej państwa, klasyfikacji tychże celów oraz przedstawieniu środków realizacji polityki zagranicznej znajdujących się w dyspozycji państw. W Rozdziale 2. Kandydat skupił się na zdefiniowaniu pojęcia informacji i pojęcia wojny informacyjnej, w tym rozwikłaniu w wątpliwości terminologicznych dotyczących pojęcia wojny informacyjnej oraz walki informacyjnej, a także wskazał sposoby prowadzenia wojny informacyjnej w kontekście płaszczyzn jej występowania. W Rozdziale 3.

Doktorant omówił założenia metodologiczne pracy, uwzględniając cele i hipotezy badawcze, przyjęte cezury czasowe oraz metody i techniki badawcze, do czego dość szczegółowo odniosłem się wcześniej (patrz: punkt 2 recenzji). Te trzy fragmenty rozprawy uznać można za jej warstwę teoretyczno-metodologiczną, przy czym ich układ oraz wartość merytoryczną ocenić można w sposób zróżnicowany (o czym poniżej). W mojej opinii najbardziej istotne znaczenie mają Rozdziały 2. i 3.

Rozdział 4. skoncentrowany został na zobrazowaniu zjawiska wojny informacyjnej, ukazanej w roli jednego z kluczowych instrumentów prowadzenia polityki zagranicznej przez Federację Rosyjską. Omówione przy tym zostały różne rosyjskie koncepcje wojny informacyjnej. W Rozdziale 5. Kandydat zobrazował stosunki polsko-rosyjskie w kontekście polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej w latach 2010-2022. Odniósł się także do głównych kwestii spornych w stosunkach bilateralnych między oboma państwami w tym okresie.

W kolejnym rozdziale dokonano analizy cyberataków jako instrumentu wojny informacyjnej Rosji przeciw Polsce w latach 2010-2022. Określono także podatność Polski na prowadzoną przez Kreml wojnę informacyjną w cyberprzestrzeni, jak również scharakteryzowano potencjał państwa polskiego w zakresie zapewnienia cyberbezpieczeństwa oraz wykrywania i zwalczania cyberataków. W Rozdziale 7. Zobrazowano zaś działalność anglojęzycznych rosyjskich portali informacyjnych: „Sputnik News International” oraz agencji informacyjnej TASS, dokonując analizy zawartych tam treści odnoszących się do wybranych zagadnień związanych z tematem pracy oraz stosowanych w ramach tych mediów technik propagandowych. Autor właściwie uzasadnił wybór portali, wskazując przy tym m.in. na brak możliwości dokonania obecnie analizy np. polskojęzycznej wersji „Sputnika”, na forum której aktywnie prowadzono kampanie informacyjne wobec Polski w okresie, do którego odnosi się praca. Rozdziały 6. i 7. uznać należy za najbardziej cenne w odniesieniu do warstwy empirycznej przeprowadzonych przez Doktoranta badań.

W Zakończeniu Autor dzieła szczegółowo zaprezentował rezultaty weryfikacji przyjętych hipotez badawczych. Uczynił to w sposób prawidłowy pod względem metodologicznym, logiczny i przejrzysty.

Treść pracy określić można mianem bogatej, choć momentami nazbyt rozbudowanej w warstwie opisowej (patrz: poniżej). Przeprowadzony wywód posłużył do zrealizowania założonej strategii badawczej. Doktorant użył w rozprawie zrozumiałego i komunikatywnego języka właściwego pracom naukowym. Redakcja pracy nie budzi zastrzeżeń, a na podkreślenie

zasługuje jej staranność. Bardzo dobrze usystematyzowana i zredagowana została również bibliografia, a zawarte w rozprawie grafiki ułatwiają zrozumienie treści pracy i rezultatów badań. Całość rozprawy zdradza pasję badawczą Doktoranta i Jego dogłębną znajomość omawianej problematyki. Na podkreślenie i uznanie zasługuje wykazywane przez Kandydata zrozumienie, czym dla Kremla jest wojna (broń) informacyjna, w szczególności w kontekście różnic w podejściu Zachodu do omawianej problematyki, w tym specyficznego podejścia Rosji do prowadzenia wojny informacyjnej bez względu na militarną lub pozamilitarną fazę konfliktu.

4. Wykorzystana baza źródłowa

W rozprawie wykorzystano wystarczającą dla przeprowadzenia poprawnej analizy i wnioskowania bazę źródłową w języku polskim, angielskim i rosyjskim. Autor odwołał się do źródeł o zróżnicowanym charakterze: dokumentów, monografii i opracowań naukowych, artykułów naukowych, materiałów internetowych i prasowych. Zarówno w odniesieniu do źródeł o charakterze pierwotnym, jak i wtórnym bibliografię uznać można za bogatą i kompletną. Poprawnym jest sposób wykorzystania źródeł.

5. Uwagi szczegółowe

Obowiązek recenzenta skłania do sformułowania, poza przedstawionymi wcześniej komentarzami i uwagami, pewnych spostrzeżeń w celu wskazania niedociągnięć lub niejasności zaobserwowanych w recenzowanym dziele i możliwości jego uzupełnienia w procesie ostatecznej redakcji pracy w przypadku podjęcia decyzji o jej publikacji:

1. Autor powinien rozważyć zmianę układu treści tak, by rozważania o charakterze metodologicznym (Rozdział 3.) zostały uwzględnione we Wstępie w zakresie szerszym niż tylko ich syntetyczne przedstawienie (jak obecnie). Wydaje się to logiczne z punktu widzenia zasadności przedstawienia fundamentów teoretyczno-metodologicznych pracy przed przystąpieniem do szczegółowej analizy poszczególnych wątków problemowych, także teoretycznych.

2. Doktorant powinien doprecyzować hipotezę główną pracy tak, by uniknąć wskazanej powyżej niejasności dotyczącej kanałów prowadzenia wojny w płaszczyźnie informacyjno-propagandowej.

3. W tak zaawansowanej pod względem teorii wojny informacyjnej pracy przywołać można również termin „wojna kognitywna” (czy też „domena kognitywna” konfrontacji między państwami), popularny w literaturze przedmiotu, stosowany często w analizach działań informacyjnych Rosji przeciw UE i NATO oraz doktrynie ChRL.

4. Pod zastanowienie należy poddać „uszczipienie” rozważań na temat teorii polityki zagranicznej zawartych w Rozdziale 1. oraz rozbudowanych nadmiernie, w mojej ocenie, opisów obecnych w innych częściach dzieła, zwłaszcza w Rozdziale 5. Nawet jeśli obecność tego rodzaju rozważań znajduje uzasadnienie w pracy doktorskiej, to zaprezentowanie wyników badań w formie bardziej syntetycznej przyniesie większe korzyści w przypadku publikacji dzieła. Dotyczy to zwłaszcza fragmentów, w których Autor odwołuje się do powszechnie znanych w środowisku badaczy związanych z naukami o polityce i administracji i stosunkami międzynarodowymi zagadnień teoretycznych, do tego opartych na znanej i dostępnej literaturze przedmiotu, a także rozważań na temat historii relacji polsko-rosyjskich. W tym ostatnim przypadku znaczenie ma również fakt, że – poruszając zagadnienia powszechnie znane – Autor nie był w stanie uczynić tego w sposób na tyle rozbudowany (nie było to celem pracy, co zrozumiałe), by uniknąć pewnych uproszczeń. Wskazać by tu można np. na określenie państwa rosyjskiego mianem rosyjskiego (s. 220), wskazanie na dominację sporów w okresie piastowskim (choć ówczesne relacje polsko-ruskie obfitowały równolegle w szereg przykładów współpracy), czy choćby nieuwzględnienie znaczenia wojny polsko-rosyjskiej w latach 1654-1667 (tzw. potopu moskiewskiego), która miała ogromny wpływ nie tylko na relacje bilateralne, ale też sytuację międzynarodową i wewnętrzną Rzeczypospolitej w ogóle.

5. Podobnej syntezie poddać można fragmenty dotyczące uwarunkowań relacji bilateralnych Polska-Rosja, szczególnie opisy potencjałów stron. Zwłaszcza, że – co zresztą zauważył Doktorant w pracy – część z nich, np. potencjały militarne stron, ulega szybkim przeobrażeniom, a podawane dane – dezaktualizują się. Zastanowiłbym się także nad sensem przywoływania opisów reżimów politycznych obu państw, co stanowi powszechnie znany fakt. Postawiłbym raczej na wskazanie zjawisk, tendencji i procesów, które w omawianym okresie determinowały stosunki dwustronne, a pewne dane przywoływałbym jedynie na potwierdzenie stawianych tez i formułowanych stwierdzeń. W pracy można również podkreślić, że Polska

w latach 2010-2022 była jednym z ważniejszych klientów rosyjskiego sektora paliwowo-energetycznego wśród państw europejskich, biorąc pod uwagę polski import ropy naftowej i produktów ropopochodnych, gazu ziemnego oraz węgla kamiennego, a także znaczenie tranzytowe Polski. Podobnie, na wspomnienie w kontekście uwarunkowań relacji bilateralnych zasługuje ustanowienie i funkcjonowanie (w latach 2012-2016), w formie rozszerzonej w stosunku do standardowych reguł Strefy Schengen, Małego Ruchu Granicznego na granicy z obwodem kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej, jak również rozwój współpracy transgranicznej i paradyplomatyckiej w ogóle (w latach 1991-2014).

Żadne z podniesionych w recenzji zastrzeżeń nie podważa znaczenia istotnych ustaleń badawczych Doktoranta, stanowiących oryginalny i cenny dorobek autorski. Ich rozważenie może za to przyczynić się do podniesienia jakości dzieła przed jego publikacją, którą należy bez wątpienia zarekomendować.

6. Wniosek końcowy

Przedłożone do oceny dzieło podejmuje aktualną i ważną tematykę z zakresu stosunków międzynarodowych i nauk o bezpieczeństwie. Rozprawa jest poprawna pod względem teoretycznym i metodologicznym. Metody i techniki badawcze zostały dobrane właściwie. Praca ma charakter systematyzujący, wyjaśniający i poznawczy. Przyjęta i zrealizowana strategia badawcza wskazuje na dojrzałość i kompetencje badawcze Doktoranta. Wywód zdradza Jego dogłębne zrozumienie przedmiotu badań, umiejętność krytycznej analizy źródeł i wykazaną pasję badawczą.

W związku z powyższym uważam, że dysertacja na temat *Wojna informacyjna w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej wobec Polski w latach 2010-2022* spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim tak pod względem merytorycznym, jak i metodologicznym, zgodnie obowiązującymi regulacjami prawnymi w tym zakresie. Opowiadam się zatem za przyjęciem recenzowanej rozprawy doktorskiej i dopuszczeniem mgr. Jacka Kiery do dalszych etapów procedury związanej z nadaniem stopnia naukowego doktora.

Maciej Raś